

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Onvphrii Panvinii Veronensis Fratris Eremitae
Augustiniani. De Praecipvis Urbis Romae
sanctioribusq[ue] basilicis, quas Septem ecclesias uulgo
uocant, Liber**

Panvinio, Onofrio

Romae, 1570

De Sacrosancta basilica S. Saluatoris Lateranensis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11316

uia Appia sacellum antiquitus conditum fuit, nostro
 sæculo Reginaldi poli Cardinalis Britanni iussu, impen-
 sa Hospitalis Anglorum renouatum. Quod hac preca-
 tiuncula prætergrediens pius Christianus uisitare non
 pigeat. Pater noster. Aue Maria. Antiphona. Tu
 es pastor ouium, princeps apostolorum, tibi traditæ sunt
 clauis regni cælorum. Vers. Tu es Petrus. Resp. Et
 super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Oratio.
 Deus, qui beato Petro apostolo tuo collatis clauibus re-
 gni cælestis animas ligandi atque soluendi potestati tra-
 didisti, concede, ut intercessionis eius auxilio, a peccato-
 rum nostrorum nexibus liberemur. Per Christum.

De IIII. sacrosancta basilica s. Saluato-
 ris Lateranensi.

Basilica s. Saluatoris, quæ a loco, Late-
 ranensis, a conditore, Constantiniana,
 ab ornamentis, Aurea uocata est, ædi-
 ficata fuit cum propinquo Patriarchio,
 Romanorum pontificum usui, a pio Con-
 stantino Imperatore in Cælij montis dorso, & a s. Sil-
 uestro v. Idus Nouembris consecrata, circiter annum
 Christi cccxx.

Familie Lateranæ, a qua ædes Lateranenses uoca-
 tæ, multa mentio est in historijs Romanis. Tabulæ cõ-
 sulares Capitoline. L. Sextium Lateranum primum e
 plebe, Iulius Capitolinus Sextelium Lateranum cum T.
 Vero Imperatore. Fasti alij consulares eundem cum
 Aquillio Orfito consules profitentur. Antiquus lapis
 Augu-

Augustæ Vindilicorum, App. Claudium Lateranum
 consulem. Cornelius Tacitus lib. xv. Plautium, Late-
 ranum cos. designatum, a Nerone interfectum. In cu-
 ius domo basilicam Lateranensem postea exædificatam
 fuisse, in epitaphio Fabiolæ tradit D. Hieronymus. Sex.
 Aurelius Victor alium Lateranum copiarum ducem,
 uirum Consularē præcipuum, Seueri Imperatoris ami-
 cum commemorat. Egregias ædes Lateranas in mon-
 te Cælio, Iuuenalis satyra x. Iulius Capitolinus in uita
 Marci Imp. Sex. Victor in uita Seueri, P. Victor, &
 Sex. Rufus in libris de regionibus Urbis Romæ repetit.
 Victor quidem sic: Seuerus Imperator Lateranum, Ci-
 lonem, Annulinum, Bassum, cæterosque alios dita-
 uit, ædibus quoque memoratu dignis, quarum præci-
 puas uidemus quæ Parthorum dicuntur, & Laterani.
 Egregias has ædes progressu temporis possedit Fausta
 Augusta Maximiani Herculi filia, Constantini Pij Im-
 peratoris uxor, ut libro vi. Contra Donatistas tradit
 Optatus Mileuitanus Episcopus. Qui auctor est, Mil-
 tiadem Episcopum Romanum xix. Episcoporum Con-
 cilium Romæ in domo Faustæ Lateranensi celebraße,
 anno salutis cccxiii. Constantino, & Licinio Augg.
 iiii. Consulibus, vi. nonas Octobris, in caussa Cæci-
 liani episcopi Carthaginensis. Quo anno iiii. Idus
 Decembris, Miltiadi papæ mortuo, successit s. Silue-
 ster: cuius rogatu (ut Damasus tradit) Constantinus
 Imperator aliquot Romæ magnas Basilicas, in his La-
 teranensem in s. Saluatoris honorem, cum propinquo
 palatio, in ædibus uxoris Faustæ construxit, sanctoque
 Siluestro donauit.

Ceterum

Ceterum in basilicæ Lateranensis annuversario Dedicacionis die, Laterani ex Romanorum pontificum auctoritate, confessis, & contritis magnæ indulgentiæ, & peccatorum remissiones concessæ sunt. Romanis quidem, & finitimis annorum M. Tuscis, & Transpadanis MM. Transalpinis MMM. Quæ indulgentia eadem, ibidem est fer. v. in Cæna domini. Eas omnes indulgentias basilicæ Lateranensis confirmarunt, & auxerunt Alexander IIII. anno MCCLX. & Bonifacius viij. papa, Anno MCCC.

Huius sacrosanctæ Basilicæ frequens in uetustis Ecclesiæ monumentis mentio est. Prudentius libro primo contra Symmachum Urbis præfectum, ubi plebem Romanam in Christum credidisse cõmemorat, ita scribit: Post hinc ad populum conuerte oculos: quis in Vrbe est Qui Iouis in sectam sanie non despuat aram?

Omnis qui celsa scandit cænacula uulgus

Quique terit silicem uarijs discursibus atram,

Et quem panis alit, gradibus dispersus ab altis.

Aut Vaticano tumulum sub monte frequentat,

Quo cinis ille latet genitoris amabilis obses.

Coetibus aut magnis Lateranas currit ad ædes,

Vnde sacrum referat regali chrismate signum.

Eximiam huius basilicæ præstatiã testantur hi uersiculi, qui passim per ecclesiam incisi erant.

Aula dei hæc similis Synai sacra iura ferenti,

Ut lex demonstrat, hic quæ fuit edita quondam

Lex hinc exiuit mentes quæ ducit ab imis,

Et uulgata dedit lumen per climata sæclæ

Flavius

Flavius Constantius felix uictor magister utriusque mi-
litie Patricius, & consul ordinarius, & Padu-
sia illustris femina eius uxor uoti compo-
tes de proprio fecerunt.

Extabant & alij uersus, quamquam barbari, lectu
tamen digni.

Agnoscant cuncti sacro baptisate functi

Quod domus hæc munda nulli sit in orbe secunda:

Nam quum papalis locus hic sit, & cathedralis,

Primum mundi meruit sine lite rotundi:

Contendat nemo secum de iure supremo

Omnis ei cedit locus, & reuerenter obedit.

Hunc Constantinus in cælum mente supremus

Lepa mundatus intus, forisque nouatus

Fundauit primus factum quod in ordine scimus,

Et series rerum cogit nos scribere uerum.

Christi successor primus, fideique professor

Petrus ab hac sede laxauit reia prædæ

Clauæ potestatis recludens regna beatis.

Supra perystilium exterioris basilicæ porticus, eiusdæ
propemodum sententiæ, & hi uersus sunt.

Dogmate Papali datur ac simul imperiali

Quod sim cunctarum mater caput ecclesiarum.

Hinc saluatoris cælestia regna datoris

Nomine sanxerunt cum cuncta peracta fuerunt.

Sic uos ex toto conuersi supplice uoto

Nostra quod hæc ædes tibi christe sit inclyta sedes.

In absida uero basilicæ supra marmoream sedem,
quæ in medio extat ante aram maximam, ubi papa se-
dere solet quando sacris interest, sunt & alij uersus, sic.

Hæc

110 **ONVPHRIVS PANVIN.**

Hæc est papalis sedes & pontificalis
Præsidet, & Christi de iure Vicarius isti,
Et quia iure datur sedes Romana uocatur,
Nec debet uere, nisi solus Papa sedere,
Et quia sublimis, alij subduntur in imis

Post Constantini tempora, ut ex Bibliothecario intelligitur, primus Leo papa cameram in hac Basilica fecit, quam esse existimo porticum illam rotundam, quæ retro tribunam adhuc superest.

Stephani VII. pape anno primo, salutis uero DCCCXCVI. ingenti terræ motu, eiusdem basilicæ tectū, & magna parietum superiorum pars usque ad peristylum, ab absida usque ad porticum ante ecclesiam, corruit. Quam septennio post, Sergius III. papa anno CMII. creatus, omnino reparauit, pulchrioremq; restituit, musiuicis signis ornauit, eius auræa argenteaq; ornamenta refecit. Eius rei memoria extabat in his uersiculis absidæ, ex musiuo depictis, qui exoleuerunt.

Augustus Cæsar totum quum duceret orbem
Condidit hanc aulam Siluestri chrismate sacram
Iamque salutifera lepra mundatus ab unda
Ecclesiæ hic sedem construxit primus in orbem
Saluatori Deo qui cuncta salubriter egit
Custodemque loci pandit tē sancte Ioannes
Inclinata ruit senio uoluentibus annis
Spes dum nulla foret uestigia prisca recandi
Sergius ad culmen perduxit tertius ima
Cespitemq; ornauit pingens hæc mœnia papa

Supra fores uero basilicæ, interiori parte hæc carmina e musiuo scripta erant.

Sergius

Sergius ipse pius papa hanc, qui cepit ab imis
Tertius expleuit istam, quam conspicias aulam.

Ioannes etiam XII. qui anno CMLVI. creatus est,
eandem basilicam renouauit. Innocentius uero II. qui
Canonicus regularis in monasterio Lateranensi fuerat,
pontifex anno MCXXX. renuntiatus, suis sumptibus
tectum basilicæ Lateranensis ruinae proximum refecit,
nouis trabibus repositis, quas rex Siciliae Rogerius ponti-
ficis rogatu eidem ecclesiæ de Calabria transmittens, do-
nauerat. Turrim quoque campanarum eiusdem eccle-
siæ, quæ casum minabatur, renouari iussit, & quam plu-
rima dona eidem basilicæ obtulit. Anastasius autem
IIII. qui & ipse canonicus regularis fuerat, anno Do-
mini MCLIII. multis fabricis, & edificijs basilicam
hanc auxit & exornauit. Longo tempore post Nico-
laus papa III. ex Ordine fratrum Minorum ad ponti-
ficatum anno MCCXXCVII. assumptus, anteriore, po-
sterioremque basilicæ partes ruinosas forissimis repagu-
lis additis firmavit, quod ex sequenti tabula in absida, si-
ue tribuna eiusdem basilicæ e musiuo exarata intelligitur.

Tertius ecclesiæ pater Innocentius hora
Qua sese dederat sommo nutare ruinae
Hanc uidet ecclesiam, mox uir pannosus, & asper
Despectusq; humerum supponens sustinet illam.
At pater euigilans Franciscum prospicit, atque
Vere est hic inquit, quem uidimus, iste ruentem
Ecclesiamque, fidemque feret, sic ille petitis
Cunctis concessis liber lætusque recessit,
Francisci proles primus de sorte Minorum
Hieronymus quarti Nicolai nomine surgens

Romanus

Romanus præsul partes circumspicit huius
 Ecclesiæ certa iam dependere ruina,
 Ante retroque leuat, destructa reformat, & ornat,
 Et fundamentis partem componit ab imis.
 Postremo quæ prima Dei ueneranda resulsit
 Visibus humanis facies hæc integra sistens
 Quo fuerat steteratque siu relocatur eodem:
 Præsidis ecce tui Deus hæc amplectere uota
 Quæ tibi persoluit domus huius ornando decorem
 Serua mirifica celo terraque beatum
 Effice, nec manibus tradas hunc hostis iniqui.
 Ingrediens populus deuotus munera sumat
 Quæ bonus hic pastor dedit indulgendo benigne,
 Et larga pietate pater peccata remittens

Anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Chri-
 sti MCCXCI. Pontificatus eiusdem Domini
 Nicolai papæ anno III.

Idem Pontifex totam basilicæ absidam e musiuo bea-
 tæ virginis, & aliquot apostolorum imaginibus depi-
 ctis ornauit, quemadmodum etiam ex hoc elogio sub
 musiuo exarato liquet.

PARTEM POSTERIOREM ET ANTE-
 RIOREM RVINOSAS huius sancti templi a fun-
 damentis reedificari fecit, & ornari opere musaico Ni-
 colaus papa IIII. filius s. Francisci, & sacrum uultu
 Saluatoris integrum reponi fecit in locum ubi primū mi-
 raculose populo Romano apparuit, quando fuit ista Ec-
 clesia consecrata, Anno Domini MCCXCI.

Postea

DE VII. VRBIS ECCL. 113

Postea Bonifacius papa VIII. qui triennio post Nicolaum IIII. pontifex fuit, eandem basilicam multis fabricis renouatis restituit, quod antiqua marmorea hac inscriptione constat.

Qui foetidam dedit esca lepram uisuque perosam
 Et maculata fides multa cum fece luctosam
 Constantinus, ait? pueros pietate trucidam
 Impia lex, pietate datur mihi subdere terram:
 Stant Petrus & Paulus, Siluestri suscipe normam
 Et rectam fidem sanctissimo fonte renatam
 Ac per transuersos montes, collesque fugatam
 Liberat ille caelis, tenet Urbis Papa coronam
 Inde prior generosa mater Basilica praesens
 Facta fuit stabilis, quamuis lacerata per hostes
 Tandem conualuit rusticam relinquendo cateruam.
 Papa Bonifacius ueniens Octauus in eam
 Auxit, posuit de multis nobile germen
 Qui noua progenies ipso faciente subacti
 Sic fugiant uitium quod non sciunt cauere uetusti
 Hic sunt scriptarum custodes reliquiarum
 Hic sunt missarum factarum a Deo rerum.

Novissime Anno Domini MCCCVIII. Papa Clemente V. in Gallijs residente, mense Iunio, dum Canonici in choro horam Vesperorum cantarent, & iam hymnum (Magnificat anima mea dominum) inchoassent, negligentia quorundam artificum, qui laminas plumbeas tecti basilicae Lateranensis resarciebant; uersa est olla in qua ignis erat pro plumbeis chartis cum resina

H &

& pice conglutinandis, ex cuius uersione ignis in tra-
 bibus tecti accensus est, qui flante austro adeo exarsit,
 ut totum tectum ecclesie, adiacentes Canonorum æ-
 des, porticum qua a basilica itur ad palatium, & Pa-
 triarchium ipsum omne consumpserit, parua tantum s.
 Laurentij ædícula, quæ Sancta sanctorum dicitur, exce-
 pta, in qua tunc cum multis alijs reliquijs capita apo-
 stolorum Petri, & Pauli recondita erant. Quo incen-
 dio magna thesauri, ornamentorumque auri & argen-
 ti copia cum ingenti uestium suppellectile cõsumpta est.
 Qua propter anno qui sequutus est, Clemens papa V.
 ministros suos magna cum nummorum copia instructos
 misit, quorum opera Basilica, Canonica, Porticus, &
 Palatium Lateranense in ampliorem & elegantio-
 rem formam restituta sunt, non sine magno tamen pecunia-
 rum dispendio, aliquotque annorum interuallo. Hec
 Ioannes Villanus libro VII. cap. xcVII. Quo incen-
 dio & restitutione, multa immo fere omnia tum altaria
 tum sepulchra, item chorus, pulpita, & similia orna-
 menta, uel mutata sunt, uel omnino sublata.

Gregorius XI. qui ante pötificatũ Archipresbyter huius
 basilicæ fuerat, portã quæ septentrionẽ respicit, amplissimo
 opere ex elegantissimis parijs marmoribus fecit, cum
 ad Urbem Romanam curiam ex Gallijs reduxisset. Mar-
 tinus papa V. pauimentum fere omne basilicæ (quod
 in media maiori que nauis est) ex lapide tessellato, & em-
 blematibus fecit, quemadmodum ex eiusdem insignibus
 liquet. Sed etiam Eugenius columnas fere omnes pri-
 mæ contignationis, maioris uidelicet tophori incendio
 con fractas & ruinosas, opere cocto, & lateribus uesti-
 uit,

nit, arcusque inter columnia fecit, quod opus Basilicæ
 & ornamento & conseruationi est. Idem Martinus ba-
 silicam pulcherrimo opere pingi iussit a Petro Pisano,
 sed morte interceptus opus perficere non potuit: quod
 cum Eugenius IIII. qui ei successit, perficere decre-
 uisset, ciuili discordia Vrbe pulsus, opus imperfectum
 reliquit. Xystus IIII. turrim campanarum uetustate
 collabentem refecit, & basilica omni repurgata, eius
 latera strauit. Alexander VI. arcum ante basilicam
 magnis duabus columnis sustentatum, quo totius ec-
 clesiæ tectum sustinetur, & tectum ad aram maximã
 construxit, quemadmodum ex eius insignijs, quæ ad-
 huc supersunt, apparet. Pius IIII. ædificandi stu-
 diosissimus, turres campanarias, frontem Ecclesiæ uer-
 sus septentrionem, laquearia Ecclesiæ deaurata mira-
 bili artificio, & signis distincta fecit. Cæterum Anto-
 nius Martini de Clauibus Cardinalis Portugalensis, &
 eiusdem Basilicæ Archipresbyter, organa quæ nunc in
 basilica sunt, suis expensis fecit.

Basilicæ Lateranensis frons uersa est ad orientem so-
 lem. Ante quam porticus, area ruderibus plena, pa-
 latium pontificum Lateranense, & quidam horti, quos
 olim Pontificum usibus fuisse opinor, extant. In ipsa
 porticu sunt quinque portæ, sed tres præcipuæ, media
 maior, ab utroque latere minores duæ: item alia clusa,
 quæ ex Oratorio s. Thomæ, quod et Secretarium basili-
 cæ dicebatur, in porticum exhibat: & quinta, quam Sã
 Etam uocant, nunc clusa, quæ Iobilei uigesimo quinto
 quoque anno redeunte. reſerari solet. Extat inter duas
 fores sedes marmorea antiqua sigillata, quam imperite

114 ONVPHRIV PANVIN.

quidam stercorariam uocant, in qua (ut ex antiquo ceremoniali libro intelligitur) Romanus pontifex recens creatus, omnibus Cardinalibus astantibus, antiquitus sedere solebat, pecuniam in populum spargere, & quasdam præterea ceremonias peragere. Basilica habet testudinem (quam nauem uocant) medianam magnam, cum tecto contignato tabulis ligneis ornato, & pulcherrimis auratis laquearibus Pij IIII. opera factis. Sustentantur altissimi parietes XXX. Crassis columnis, & quattuor parastatis, duabus frontem totidem posticum uersus locatis. Porticus (quas alas, & minores naues uocant) inter basilicæ extremas parietes, & medianæ testudinis columnas, duplices ex utraque parte sunt, quarum proxima medianæ ea longe humilior, rursus nouissima parietibus adhærens altera paulo inferior est. Porticus ipsæ quatuor ex utraque parte binæ, medio hinc inde pariete, duabus & quadraginta, è preciosissimo, omniumque hilariore Lacedemonio, uiridi Tiberiaco marmore, paruis columnis cum elegantissimis capitulis sustentato, intersectantur: olim parietes bi toti picti erant, nunc signa exoluere. Inter medianam testudinem, eiusque porticus siue alas, & chalcidicam, quam absidam uel tribunam uocamus, magnum interuallum extat, basilicæ crux uocatum, quod ad septentrionem uersus maximam & insignem portam habet. Ante has basilicæ fores, est area maxima, quæ respicit formas aquæ Claudie, a cuius leua sunt domus aliquot Canonorum, antiqua Hannibaldensium de Molavia Turris nunc dimi-

dimidiata, & parietinæ quædam: a dextra uero, aula magna, quam Concilij uocant. In postico ecclesiæ est maximus paries cum media magna chalcidica in hemycicli formam facta, quam tribunam uocant: in qua hodie canonici, & clerici Lateranenses sacra mysteria celebrant. Hæc pauimentum totum e musiuo, & uermiculato opere elegantissimo habet: nobilissimisque marmoreis, & è purissimo cupro cancellis a reliqua cruce separatur. Hemyciclum usque ad Tophorum, ubi in Tholi speciem incuruatur, totum e nobilissimo marmore sectis tabulis iucrustatum est: in cuius medio est sedes Pontificis Romani emblematis, & quibusdam figuris ornata, ac sex marmoreis gradibus imposta: tota chalcidicæ testudo musiuo exornata est, atque ante omnia inter quatuor fenestrarum interstitia nouem apostoli depicti sunt.

In absidæ uero curuitate sub sancti Saluatoris facie, crux est elegantissima: a cuius utroque latere extant Beatæ Virginis Mariæ, Sancti Ioannis Baptistæ, Sanctorum Apostolorum Petri, Pauli, Andreæ, & Ioannis Euangelistæ, sanctorum Francisci, & Antonij de Padua, & Nicolai Papæ Quarti, cuius expensis (ut supra diximus) opus factum est, simulachra.

In media basilica Lateranensi posticum uersus extat ara maxima siue altare maius basilicæ marmoreum, super cuius etiam marmoreo ciborio, quatuor columnis

118 ONVPHRIVS PANVIN.

cum capitulis corinthijs sustentato, in tabernaculo fer-
 reis cancellis optime circumcluso & munito, extant sa-
 cratissima Apostolorum Petri, & Pauli capita, ab Vr-
 bano papa Quinto, quando Romam ex Auenione ue-
 nit, ex basilica s. Laurentij, quæ sancta sanctorum di-
 citur, excepta, & in eo loco thecis argenteis clusa col-
 locata. Iacuerant autem in s. Laurentij basilica (ut in-
 fra aperiam) multis annis. Urbanus porrò uidens ea di-
 gno in loco (ut par erat) haud seruari, fabricato ad
 id apte ferculo illo marmoreo, gemmisque margaritis,
 & inextimabilis pretij unionibus refertas, argenteas the-
 cas seu capita fabricari fecit, in quibus pretiosissima
 Apostolorum crania collocavit, & diligentissima sub-
 custodia (quemadmodum hactenus fit) obseruari man-
 dauit. Apostolorum uero capita statis quibusdam die-
 bus, scilicet quinquies in anno, ut feria v. in Cœna Do-
 mini, in festo Paschatis, Natalis Domini, Dedicatio-
 nis basilicæ, Coronationis Pontificis, ad s. Ioannem,
 populis confluentibus deuotissime ostenduntur. Sub ip-
 so uero altari, quod uacuum est (tabulis enim quinque
 marmoreis ad modum arcæ est fabricatum) multæ San-
 ctorum reliquiæ esse commemorantur, quarum series in
 appensa altari magna tabula notata est. Sub eodem al-
 tari est Oratorium subterraneum satis amplū, in quod
 scalis descensus est per fenestram æreo cæcello clusam.
 In eo Oratorio est uetustissimum altare muro iunctum,
 supra quod sunt tres magnæ ampullæ oleo sancto chris-
 matis, & cathecumenorum, idest, baptismatis plenæ.
 A leua, sinistraque huius altaris extant quattuor miri-
 operis columnæ corinthio ære, & opere fabricatæ: ad
 quas

quas alluisse uidetur Virgilius, cum ait III. Georgi-
corum,

Atque hic undantem bello, magnumque fluentem
Nilum, ac nauali surgentes ære columnas

Quæ ibidem ad loci ornatum collocatæ sunt. Eas au-
tem fuisse ferunt in antiquo Nemesis templo, quod to-
tum ex ære factum fuerat: cuius etiam templi fores, &
cancelli, hi esse memorantur, qui nunc Laterani supra
Canonicorum Chorum, & ad Panthei fores pro portis
in usu sunt. Hæ columnæ antiquitus non erant ubi nunc
sunt, sed paulo ante absidam, & ad altare sanctissimæ
Eucharistiæ uersus. Super quarum capitulis æneis, e-
rant imagines aliquot sanctorum aureæ, & argenteæ
miri operis. Item, aliquot lucernæ, quæ in quibusdam
præcipuis festis pro oleo balsamum ardebant, quod Oriën-
tales Romanæ ecclesiæ pendere solebant, quam pensio-
nem postea pecunia accepta eisdem Formosus papa re-
misit. Cæterum quis eas postea ubi nunc sunt, transtu-
lerit, uel qui imagines, & lampades ipsas abstulerit,
incompertum est. Antiquis temporibus ante aram ma-
ximam, ubi nunc est sepulchrum papæ Martini Quin-
ti, fuerunt duo marmorea pulpita quæ ambones uocant,
quemadmodum sunt in basilica s. Mariæ Maioris, s.
Pauli, ss. Cosmæ & Damiani, & in omnibus Urbis ba-
silicis: super quæ Epistola & Euangelium legebantur
a Diaconis, & Subdiaconis; & Romanus Pontifex,
uel præsentem pontifice aliquis ex episcopis, uel presby-
teris Cardinalibus prædicare solebant. Inter hæc duo
pulpita chorus Canonicorum erat cum altari, in quo
Canonici ipsi missam maiorem celebrabant. Nam su-

per aram maiorem solus Romanus pontifex, uel eius iussu episcopi Cardinales sacra faciebant. Quæ omnia Martinus V. in noua pauimenti basilicæ Lateranensis restitutione substulit. In choro autem illo uetere Canonorum, erat altare in honorem beatæ Mariæ Magdalensæ dedicatum: in quo corpus eius sine capite conditum fuisse fertur ab Honorio papa ij. qui ipsum altare olim dedicauerat. Hoc altare nunc paulo longius ab antiquo loco translatum est, scilicet prope parastatam nouissimam dextro Basilicæ latere; diciturque etiam hodie sanctæ Mariæ Magdalensæ. Est totum marmoreum, & emblematis ornatum, atque supra sex gradus marmoreos locatum: habetque supra elegantissimum tabernaculum, totum tessellatum ex aureis lapillis, cum insignibus nobilium familiarum Columnæ, Hannibaldensis, & Casarorum, Cancellis ferreis clusum, & quattuor è granito mormore Columnis sustentatum. Circa tabernaculum marmoreum est mœnium ligneum, alijs aliquot sine ordine dispositis columnis impositum: ex quo sanctorum reliquiæ, quæ in eo tabernaculo religiosissime seruantur, populo Romano ostenduntur, quorum seriem infra exponam. Retro sub absida fuit altare sanctorum Chrystanti, & Dariæ, in quo ipsorum corpora recondita olim fuerant: sed quum tempore quo ecclesia corruit sub Ste-no sexto, pollutum, & dirutum fuisset, translata sunt in Oratorio sanctæ Mariæ, & sancti Pancratij martyris, quod erat in dextro latere Basilicæ, ubi nunc Sacrarium est; ibique sub altare ipsius Oratorij recondita sunt. Dextera Basilicæ parte haud longe
ab

ab eo loco ubi nunc est sepulcrum Siluestri Papæ Secundi, versus Oratorium sancti Thomæ, fuit altare Sanctorum Quadraginta martyrum. A sinistro porro Basilicæ latere, euntibus ab ara maxima ab ecclesie portas, haud procul a porta quam Sanctam vocant, fuit altare sancti Antonini martyris. Ab eo latere uenientibus a porta Sancta versus aram maximam, haud longe à porta qua itur ad aulam Concilij, fuit altare Beatæ Mariæ de Riposso: neque plura in Basilica Lateranensi antiquitus altaria fuisse inueni. Quæ omnia nostro tempore partim vetustate & temporum iniuria, partim insigni illo Clementis Quinti incendio, mota, translata, vel omnino (præter unum altare maius) destructa sunt. Post incendium Laterani, multa à diuersis Christi fidelibus altaria missis celebrandis fabricata sunt, quæ modo extant.

Hodie in Basilica Lateranensi præter antiqua duo altaria, maximum scilicet, & sanctæ Mariæ Magdalene, quorum certam memoriam habemus, multa de nouo erecta sunt, quarum descriptionem facturum, à Basilicæ fronte, atque adeo ab ipso Oratorio, cum altari sancti Thomæ, quod dextro latere meridiem versus situm est, incipiam. Hoc Oratorium vetustissimum est, à Ioanne Papa Duodecimo constitutum, quando & Basilicam Lateranensem renouauit, qui anno Noningentesimo quinquagesimo quinto Pontifex factus fuit: & antiquis temporibus secretarium Lateranense uocabatur, in quo Romanus Pontifex sacra ad aram maximam facturum, cum Episcopis, & Cardinalibus

Sextam

Sextam cantare, eiusque temporis spatio ipse cum omnibus ordinibus sacras uestes indui solebat; qua finita e secretario prodiens per porticum ingrediebatur basilicam, & ad altare maximum processionaliter ordinatim proficiscebatur. Habet paruum hemicyclum, & epistylium super quattuor columnas, in cuius tophoro est sequens inscriptio.

HIC. LOCVS. OLIM. SORDENTIS. TV-
MVLII. SQUALORE. CONGESTVS. SVM-
PTV. ET. TE. DOMINO. TANTA. RVDE-
RVM. MOLE. SVBLATA. QVANTVM.
CVLMINIS. NVNC. VIDETVR. AD. OFFE-
RENDVM. CHRISTO. DEO. MVNVS. OR.

. Id nunc latericio pariete intermedio separatum, in duo diuisum est oratoria. In quorum altero, quod meridiem respicit, in absida est altare s. Ioannis Baptiste, in quo multe reliquie sanctorum conseruantur: in his arca foederis, mensa Christi, uirga Aaron, & Mosi, & multa sanctorum ossa. Hoc oratorium non ingrediuntur mulieres, nisi die sancti Thomae apostoli. In altero uero Oratorio Canonici cum Vicario Archiepresbyteri singulis Sabbatis congregari solent ad basilicae negotia tractanda, expediendaque, quae congregatio Capitulum ab eis more monastico uocatur. Ante id secretarium in fronte ecclesiae intus inter duo ostiola, est altare s. Ioannis Baptiste, Metelli Vari Porcij opera factum. Proxime est sepulchrum Siluestri papae Secundi, ex porticu Lateranensi eo translatum. Deinde continua & perpetua decem Altarium series, sub de-
cem

cem cibarijs a columnellis sustentatis. Altaria ipsa recens facta, uel saltem post basilicæ incendium, columnellæ e marmore uiridi Tiberiaco sunt cum elegantissimis capitulis. A sinistro uero basilicæ latere, exeuntibus Orientem uersus inter portas Sanctam, & aliam minorem, in secunda porticu siue nauis, est altare Melinorum, Deo, Beatæ Virgini, ss. Apostolis Petro & Paulo, Ioanni Baptiste, & Euangelistæ dicatum. Ponè illud a tergo crassissimæ parastatæ, inter illud & portam sanctam, est uetustissimum porphyreticum sepulchrum, elegantibus signis ornatum, in quo sepultus est Anastasius papa IIII. postea est porta, quam Sanctam uocant. Inde Occidentem uersus, uenientibus in ipso minoris porticus siue nauis pariete, est altare antiquissimum sine nomine, in uetusta clusa porta locatū: aliud de hinc extat altare etiam sine nomine, post duo insignia uermiculata sepulchra duorum diaconorum Cardinalium Berardi Caracioli Neapolitani, & Ricardi Anibaldensis de Molaria Romani, ut ex litterarum uestigijs & insignibus intelligitur. Post altare s. Ioannis Euangelistæ proxime est porta, qua per gradus itur ad Concilij aulam: deinde altare ss. Lucæ, Stephani, & Marci. In hoc porticu per dispositas stationes manent Presbyteri pœnitentium, qui pœnitentiarij uocantur. In fine huius nauis prope parastatam nouissimam, occidentem uersus, est altare s. Leonardi, Ursinorum. Initio uero porticus, quæ est retro absidam in hemicycli speciem, sunt quattuor altaria; unum nouum sine nomine ponè absidam in fornice, alterum Præsepis: a sinistro etiam latere, in paruo sacello, ante quod in terra
sepul-

sepultus est Laurentius Valla, Latinis Græcisque literis eruditissimus, eiusdemque Basilicæ Canonicus: tertium altare emblematis ornatum sine nomine: quartum versus Sacrarum noui ostium, in quo quæ ex sacramentorum reliquijs superfluunt, conduntur. In transuersa Basilicæ nauis prope altare Præsepis, parte leua, est altare sanctæ Catherinæ cum ciborio è stucis ornato.

Prope est altare Guillelmi Pererij, Rotæ auditoris, Deo, Sanctis Ioanni Baptistæ, & Euangelistæ, & Iacobo Minori dicatum, anno Domini MCCCXCII. Sequitur altare Angelotti Fasci Cardinalis Tituli Sancti Marci, ab Eugenio Quarto facti, & eiusdem Ecclesiæ Archipresbyteri. In eadem parte prope absidam maiorem, est ara cum tabernaculo ferreis claustris circumdata, in qua seruatur sanctissima Eucharistia. Ab eodem latere in parastata minoris nauis, est altare sanctæ Crucis, quod idem Guillelmus de Perrerijs auditor Rotæ, Deo saluatori nostro dicauit, Anno Domini MCCCCXCII. At prope portam, quæ ad meridiem respicit, est alia ara cum operculo, quæ Pietatis dicitur.

A dextro Chalcidicæ latere initio porticus ponè ipsam, extructum est Sacrarium nouum ab Eugenio Papa Quarto, duabus cameris distinctum, in quo olim fuit Oratorium Sanctæ Mariæ Virginis, & Sancti Pancratij, de quo sæpe in antiquis annalibus mentio est. In quo antiquitus fuit altare ornatum, consecratum ab Innocentio Papa Secundo, in quo collocata fuerunt corpora sanctorum Chrystanti, & Daria,

ria,

rie, & reliquie Sanctorum Pancratij, Iacobi Apostoli, Matihæi, & Thaddæi Apostolorum, Timothei discipuli Sancti Pauli, Stephani Protomartyris, Innocentum, de Linteamine, & Sepulchro Domini. Item, reliquie sanctorum Blasii, Nicodemi, Vitalis, Geruasii, Protasii, Nazarij, Celsi, Felicitatis, & quadraginta martyrum. Hodie in hoc Oratorio, quod Sacrarium est, quæ ad mysteriorum usum pertinent sacre vestes, vasa, & alia eiusmodi seruantur: & sacerdotes rem diuinam facturi, sacratas vestes induunt: per hyemem quoque sacra mysteria ibidem à Canonicis, & reliquis sacrificulis celebrantur. Sunt in ea præter aliquot argenteas Cruces, Capsulae duæ, vna Christallina, in qua est Caput Sancti Zachariæ prophetae, cum alijs reliquijs: & alia Eborea, cum tabernaculo ecupro aureato reliquiarum pleno.

Paulo ultra ostium sacrarij, est Sacellum sanctorum Apostolorum Philippi, & Iacobi, cum ara, quod est familie Columnæ ius patronatus, in quo sacra facientibus multæ Indulgentiæ sunt concessæ, cum liberatione animarum è purgatorio. Item aliud altare, quod Mortuorum vocant. Deinde sub veteri choro, parieti Basilicæ adiunctum est altare Beatæ Virginis Annuntiatæ, quod insigni pictura Collegium beneficiorum Lateranensium erexit, dedicauitque anno Salutis MDLV. Haud longe ab eo est marmoreum sepulchrum Antonij Martines de Clauibus Cardinalis Portugallensis, cum eiusdem Cardinalis altari. Pro-

pe columnas areas in parastata exarata est in marmorea tabula Xysti Quarti bulla, qua anno salutis MCCCLXXV. pontificatus uero Quarto, Kal. Iulij instituit opus fabricæ Lateranensis, operariosque creauit duos Canonicos, totidem ciues Romanos, & episcopum unum curiam Romanam incolentem, Protectorem uero Cardinalium omnium uetustissimum, multasque, & magnas largitur indulgentias omnibus qui basilicæ Lateranensis reparationi eleemosynas pie tribuerent. Arcæ maximæ appensa est tabula lignea recens cõscripta, in qua descripta sunt nomina sanctarum reliquiarum, quæ tam Laterani, quam in basilica s. Laurentij, quæ Sancta sanctorum dicitur, reconditæ sunt, Cuius tabulæ summa hæc est, quo ad arcæ maximæ reliquias attinet. Sub altare maiori est altare ligneum a s. Siluestro stabilitum, & ferreis cratibus septum, sub quo infinitæ sunt sine certo nomine Sanctorum reliquiæ. In ciborio uero marmoreo supra altare præter capita Apostolorum, sunt hæc reliquiæ. Caput s. Pancratij martyris, humerus sancti Laurentij, Dens s. Petri, Tunica s. Ioannis Euãgelistæ, cineres s. Ioannis Baptistæ, prima camiscia Saluatoris, linteum quo ipse Dominus pedes discipulorum abstersit, purpureum uestimentum Christi cum Guttis sanguinis, velum femoralium Christi crucifixi, sudarium quo Ioseph ab Arimathea Christi caput inuoluit, præputium Iesu Christi, tabula ex cineribus plurimorum sanctorum martyrum concinnata, cum ligno sanctæ Crucis, capsula lignea gemmis, & margaritis ornata, in qua multæ reliquiæ inuentæ sunt. Quæ omnia die Paschæ ostenduntur populo. Sub altari quoque mul-

et alia sunt reliquæ, ibi a Nicolao papa IIII. collocatae.

De basilicæ Lateranensis redditibus,
& ornamentis.

Constantinus pius Imperator omnibus quas construxit ecclesiis annuos tot solidorum aureorum prouentus, ex quibus earundem sartatecta restituerentur, ornamenta & luminaria continuerentur, & in ijs deseruientes sacerdotes, & clerici alerentur, contulit. Solidus aut aureus ad æstimationem nostratis monete redactus, aureum unum coronatum cum dimidio ualet. Redditus autem præter ornamenta erant ex possessionibus, massis, fundis, domibus, hortis, oliuetis, & uineis. Massa erat, quam nunc Casale diceremus, multitudo agrorum, & rusticorum illos incolentium, in unum coacta. Fundus erat, quam nos possessionem dicimus, paucorum agrorum redditus. Contulit autem Basilicæ Lateranensi Imperator Constantinus infra scriptas massas, præter ornamenta, quæ etiam enumerabo, quas Damasus in uita s. Siluestri enumerat.

Massa Gargillana in territorio Sueßeno, præstans solidos 409.

Massa Bauronica in territorio Sueßano, præstans solidos 360.

Massa Auriana in territorio Laurentino, præstans solidos 500.

Massa Urbana in territorio Antiatino, præstans soli-

li-

lidos 240.

Massa Casti in territorio Catmensi, præstans solidos 1000.

Massa Trapeas in territorio Catinensi, præstans solidos 1650.

Summa 4159. Nostræ pecuniæ æstimatione sunt Aurei 6239.

Sequentes etiam pōtificates multos alios redditus huic Basilicæ donasse existimandum, quæ mihi modo incognita sunt. Nunc Basilica Lateranensis ex casalibus, fundis, oliuetis habet in redditibus aureos coronatos plus minus 6000. qui in ministros Ecclesiæ, de quibus infra dicam diuiduntur. Multos præterea tum Pontifices, tum Imperatores maiores redditus, & prouentus, item vectigalia eidem Ecclesiæ obtulisse est existimandum, quorum memoria temporum iniuria deperdita est. Memini tamen me in quibusdam eiusdem Ecclesiæ archiuis legisse, Alexandrum Papam Secundum, donasse Canonicis Lateranensibus dimidium omnium oblationum aræ maximæ Lateranensis, quæ ibidem toto anno fierent: item, domus omnes Basilicæ adiacentes: multa præterea prædia, & agros per varias Vrbes, & Italiæ loca existentia, quæ omnia in eius priuilegio enumerantur. Innocentium quoque Papam Secundum, donasse inueni Basilicæ Lateranensi centum Lucensis monete libras, quibus agri emerentur ad Canonicorum in ea residentium sustentationem, ex quibus D. Bernardus tum prior Lateranensis, postea Episcopus Cardinalis Portuensis, aliquot possessiones emit non longe ab vrbe iuxta formas prope Ecclesiam sanctæ Helenæ:
sed

sed & Lucius II. donauit Canonicis Lateranēſibus ſuo diplomate eccleſiā ſancti Ioannis ante portam Latinam, cum omnibus quæ ad eam pertinebant redditibus, & ueſtigalibus: item hoſpitale iuxta portam Lateranensem ſitum. Sed & Anaſtaſius Quartus, priuilegio ſuo quod adhuc extat, donauit huic Baſilicæ Eccleſiam ſancti Georgij in Marcio, cum palatio in quo ſita eſt, & omnibus quæ ad eam pertinebant redditibus: item agrū cum molendino extra portam Lateranensem, in capite ubi fuit aliquando lacus quidam, quum ante omnia ſua bona confirmasset. Innocentius Tertius, donauit Baſilicæ Lateranensi caſtrum Fraſcati, & Eccleſiam ſancti Andreæ in Silice, cum redditibus ſuis. Quæ omnia cum antiquis Indulgentijs confirmauit, & renouauit Alexander Papa Quartus, anno Domini MCC LX. Honorius uero Papa Tertius, ſuo priuilegio confirmauit omnia Baſilicæ Lateranensis bona.

De ornamentis aureis, & argenteis, item ueſtibus, picturis, imaginibus, quæ in Baſilica Lateranensi fuerunt, breuiſſime agamus. In ſancti Silueſtri uita ita Damasus Papa ſcribit. Hæc ſunt ornamenta & dona, quæ Conſtantine Imperator obtulit Baſilicæ Lateranensi ab ſe recens conſtructæ. Faſtigiū argenteum librarum MXXV. habens in fronte Saluatorem ſedentem in ſella quinque pedum, librarum CXX. alias CXXX. Item a tergo reſpiciens in abſida Saluator ſedens in throno pedum V. ex argento puriſſimo, penſans libras CXL. Item quattuor angeli argentei pedum V. cum gemmis alabandinis, ſinguli penſantes
I libras

libras CV. Item duodecim Apostoli cum coronis ex
 argento purissimo, singuli V. pedum, & librarum XC.
 Camera Basilicæ ex auro in longitudinem, & latitudi-
 nem, librarum D. Altaria septem argentea, pensan-
 tia libras CC. Coronæ quatuor aureæ, cum viginti del-
 phinis, pensantes singulæ libras XV. Pharum aureum
 cū quinquaginta delphinis, & catena librarum XXV.
 Pharum cantharum aureum ante altare, in quo arde-
 bat oleum Nardinum pisticum cum delphinis XXC.
 pensans libras XXX. Pharum cantharum argenteum
 cum delphinis viginti, vbi ardebat oleum Nardinum
 pisticum, librarum XL. Phari canthari argentei in me-
 dio Basilicæ XLV. pensantes singuli libras XXX.
 in quibus oleum superscriptum ardebat. Phari canthari
 argentei in dextra Basilicæ XL. singuli librarum XX.
 Phari canthari argentei in leua Basilicæ XXV. sin-
 guli librarum XX. Canthari cerostroti argentei L.
 in medio Basilicæ, singuli librarum XX. Metretæ iij.
 argenteæ, singulæ librarum CCC. portantes medim-
 nos decem. Candelabra septem ex auricalco, singula
 pedum X. cum argentea celatura sigillis prophetarum
 inclusis pensantia libras CCC. singula ad luminario-
 rum vsum. Amæ aureæ duæ, pensantes singulæ libras
 quinquaginta, & portantes medimnas tres. Amæ ar-
 genteæ XX. singulæ librarum X. & portantes me-
 dimnos singulos. Scyphi ex auro purissimo septem, sin-
 guli librarum X. Scyphus vnus ex metallo, ornatus
 corallo, & gemmis prasinis & hyacinthinis circum cir-
 ca auro ex omni parte interclusus, librarum XX. &
 vnciarum III. Scyphi argentei XX. singuli libra-
rum

rum XV. Calices minores argentei ministeriales quingenti, singuli librarum duarum. Patenæ aureæ septem, singulæ librarum XXX. Patenæ argenteæ sexdecim singulæ librarum XXX. Thymiamateria duo aurea, pensantia singula libras XXX. Donum aromaticum ante altaria singulis annis, librarum CL. Hidriæ duæ argenteæ, pensantes singulæ libras C. quas postea Leo papa primus cum alijs quatuor eiusdē ponderis, quæ erant in Basilicis Apostolorum Petri, & Pauli, conflavit, & omnia vasa sacrata per singulos titulos refecit, quæ a Barbaris Vandalis in direptione Urbis ablata fuerant.

Constantini pij Imperatoris exemplum in de nouo ædificandis & exornandis Urbis Basilicis, etiam ceteri Imperatores orthodoxi secuti sunt. nam sub Xysto Papa tertio, eius rogatu Placidus Valentinianus Augustus in Basilica Lateranensi refecit fastigium argenteum, quod a Barbaris sublatum fuerat bello Gothico, librarum MDCX. Carolus Rex Francorum Imperator a Leone Papa tertio consecratus, obtulit Lateranensi Basilicæ crucem auream cum gemmis hyacinthinis, quam idem Pontifex in litanijs se præcedere constituit, iuxta S. Imperatoris rogatum: eam vero furto ablatam, & ornamentis suis spoliatam, Leo quartus inuentam auro & margaritis, gemmisque hyacinthinis, & prasinis exornauit, & pulcherrimam refecit, iussitque ut more maiorum ante pontificem in litanijs præferretur. Hilarius quoque, Simplicius, Hormisdas, Gregorius secundus, & tertius, Hadrianus, Leones tertius, & quartus, Nicolaus, Sergius tertius, Innocentius se-

I 2 cundus,

cundus, Lucius secundus, Anastasius quartus, Alexander tertius, Honorius tertius, Innocentius tertius, Martinus quintus, Eugenius quartus, Nicolaus quintus, Xystus quartus, Alexander sextus, Paulus tertius, & alij Romani pontifices, multa aurea, argentea, sericea dona huic Basilicæ obtulerunt. In sacrario nouo sunt adhuc duæ argenteæ cruces magnæ, & deauratæ, in quibus est de ligno crucis, quæ in litanijis sancti Marci portantur, sunt varijs signis, & picturis, noui, veterisque testamenti ornata. Extant præterea eo loci tres paruæ argenteæ deauratæ, gemmis, & margaritis refertæ, & alia crux aurea, quam Rex Lusitanie Iulio secundo donauit, ille vero Basilicæ Lateranensi eam concessit.

Principio statim post Basilicam conditam, diuina in ea speciatim ministeria celebrabant Romanus Pontifex, & presbyteri Urbis Romæ iam Cardinales, quàm non Cardinales, septem Diaconi, totidem Subdiaconi, & reliquus Romanus clerus, & populus fidelis. Nam psalmodiam, hymnos, & preces, populus cum minoribus maioribusque clericis canebant; Episcopus concionabatur: presbyteri omnes Sanctæ Romanæ Ecclesiæ sacramenta per uices tractabant. Aucta fidelis populi multitudine cum presbyteri per singulos Urbis Romæ titulos distributi essent, hique in suis parœcijs occupati non ita assistere Romano pontifici possent, clericorum quoque disciplina laberetur; Gelasius Papa circa annum Domini CD. Clericos, qui ab arctiore vitæ instituto Canonici, idest, regula-

res

res vocati sunt (hi Apostolorum, & primitiue Ec-
 clesie more secundum beati Augustini regulam in
 communi viuebant) Laterani collocavit, qui pres-
 byterorum veterum tam Cardinalium quam non Car-
 dinalium loco, Basilicæ Lateranensi speciatim ad-
 dicti, quotidie deseruirent in administrandis præci-
 pue Sacramentis, & publicis precibus fiendis. In
 quibusdam vero solennitatibus Romanus Pontifex an-
 tiquum cum Presbyteris Cardinalibus, & alijs Basi-
 licarum Urbis prælatis, morem retinebat. Nam
 vetere instituto in Basilica Lateranensi rem diuinam
 facere solebat. Canonorum porro priscis illis tem-
 poribus præcipuum (vt dixi) munus erat, sacra-
 menta plebi Dei administrare: nam in psallendo mi-
 nus erant occupati, quum eo tempore psalmodiam
 adhuc fideles populi frequentarent. Ceterum cum
 religionis zelus paulatim decreuisset, Lateranen-
 sisque Basilica non ita in psalmodia frequentaretur a
 populis, & Canonici maioribus occupati rebus, can-
 tiones frequentare nequirent, optima occasione ac-
 cidit, vt haud longe post Gelasii tempora a Mona-
 chis id munus Laterani susciperetur. Qui paulo
 ante a beato Benedicto Abbate in Occidente insti-
 tuti, optime viuendi normam acceperant. Is enim
 in monte Casino Monachorum cœnobio ædificato,
 eis primus omnium occidentalium iura viuendi de-
 dit, qui quum nullis sacris tum initiarentur, oratio-
 nibus tantum, precibus, hymnis, psalmis, & can-
 tui in ecclesia vacare solebant. Huic sanctissi-
 mo patri Benedicto, quum anno Domini DXLII.

I 3 obisset,

obiisset, in monasterij Casinensis regimine vir sanctus abbas Constantinus susceptus est, eiusdem patris discipulus. Huic tertius Simplicius, cui quartus Vitalis, & eidem Bonicius Abbates successere. Sub Abbate Bonicio Longobardi, qui Iustino minore Augusto, anno Domini DLXVIII. Italiam inuaserant, Cassinense Monasterium nocturno tempore fratribus quiescentibus ceperunt, & omnibus direptis effecerunt, ut ne vnus quidem illic homo permaneret. Fugientes itaque ex eodem Cœnobio Fratres Romam sub Ioanne Papa tertio, profecti sunt: ex cuius Pontificis concessione iuxta Lateranensem Basilicam Monasterium cōstruxerunt sub titulo sanctorum Ioannis Baptiste, Euangelistæ, & Pancratij, vbi per centum & triginta annos, quo ad Casinense Monasterium dirutum permansit, perstiterunt, & laicorum loco in Lateranensi Basilica sacras horas, & psalmos canere ceperunt, Canonicis tantum sacra in ea facientibus, & sacramenta omnia administrantibus. Huius monasterij meminit sanctus Gregorius libro Dialogorum 2. cap. 1. Ceterum quum processu temporis Monachorum Lateranensium laberetur institutum, Gregorius Papa tertius, Monasterium sanctorum Ioannis Baptiste, Euangelistæ, & Pancratij prope Lateranensem Basilicam antiquitus constructum renouauit, quod tum monachis superiorum Pontificum in curia penè destitutum erat; cui prædia multa & dona contulit, & quæ inuenerat ipsius Monasterij alienata reddito pretio eidem loco restituit, vbi & Congregationum monachorum reformauit, & Abbatem constituit, ad persoluenda quotidie sacra officia laudis d̄
uine

uina in Basilica sancti Salualoris quæ dicitur Constan-
tiniana iuxta Lateranum, diurnis nocturnisque tempo-
ribus, quemadmodum tunc in Basilica sancti Petri a-
postoli fieri mos erat. Quo vero tempore Monachi eo
loco cesserint, & Canonici multiplicati Monachorum
munia in psallendo & horas canonicas cantando sup-
plere cœperint, incompertum. Certum est aliquot sæ-
culis post Canoniorum tantum Lateranensium, qui
monachorum more in communi viuebant, Priorem-
que, qui Abbatis loco omnibus præset, habebant, men-
tionem fieri, & Monachis omnino præteritis. Canoni-
corum ordinem dilabentem Laterani iuxta beati Au-
gustini regulam post multa tempora primus omnium
Romanorum Pontificum reformauit Alexander Papa
secundus, qui ante Pontificatum Clericus regularis fue-
rat, & in amplissimam dignitatem, vitæque splendorem
restituuit; ita vt Monachis Casinensibus magno tunc
sanctitatis & pietatis nomine florentibus, & celeberr-
mis, nulla in re cederent. Quare ea deinceps Congre-
gatio ingentem maximorum virorum prouentum tulit.
Ex eo enim monasterio prodierunt Honorius secundus,
Innocentius secundus, Lucius secundus, Alexander
tertius, & Honorius tertius, Romani Pontifices: multi
præterea & magni nominis Cardinales. Post Alexan-
drum secundum, Paschalis secundus Papa, Canonicum
ordinem diuturni Schismatis tempore paulatim laxatū,
Pontifex factus salubri studio & prouidentia in Latera-
nensi cœnobio correxit. Floruit vero maxime hæc Con-
gregatio Laterani sub Alexandro tertio, & aliquos
eius successoribus, cum magna hominum præstantissi-

morum copia, tum eximie sanctitatis opinione. Hi monasterium Lateranense incolebant, quod inter porticum sancti Venantij, & Basilicæ Lateranensis absidam inchoatum, vbi adhuc in area eadem veteris claustrum novem columnæ supersunt, ab ea area ad eandem Basilicæ partem protenditur, quæ occidentem spectat. Vbi adhuc in ipsa area vetus Claustrum totum vermiculatum cum hoc elogio in Zophoro è musiuo iam exolescente conspicitur.

- Canonicam formam sumentes discite normam,
 Quam promisistis hoc claustrum quando petistis,
 Discite sic esse tria vobis adesse neceße
 Nil proprium, morem castum portando pudorem,
 Claustrum structura sit vobis docta figura,
 Vt sic clarescant animæ, moresque nitescant,
 Et stabiliantur animo qui canonicantur,
 Vt coniunguntur lapidesque sic polliuntur
 Gaudeat . . . nouellis . . . Christoque fidelis
 Qui sua dimisit operi vel mundi

Extant in eodem loco omnia monasterij vestigia, vt superne claustrum aliud nouum cum cellis hinc inde extructum; dormitoria duo, cellulæ, refectorium, claustrum aliud interius dirutum, vbi sunt aliquot Canonorum domicilia. In medio vero claustrum vermiculati est hortus cum cisterna, & aliquot pulcherrimis pilis, & omnia postremo extant quæ in recte institutis cœnobijs ædificari solent.

Permanserunt autem clerici hi, qui Canonici vocati

cati sunt in communi monachorum more viuentes, in monasterio Lateranensi Basilicæ adiecto annos plus minus DCCC. vsque ad Bonifacij VIII. pontificatum, qui circa annum Domini MCCC. eos Canonicos claustrales monasterio Lateranensi exire ordinauit, & seculares clericos qui canonici seculares vocantur collocauit, singulisque ex redditibus monasterij singulas præbendas speciatim constituit.

Permanserunt autem pacifice Laterani canonici seculares vsque ad Eugenij IIII. papæ tempora. Hic pontifex quum fuisset ante pontificatum canonicus cælestini habitus, monachismum, & vitam regularem maxime coluit, clericos seculares odio habens. Is, exactis & in ordinem omnino redactis canonicis secularibus, in Basilica Lateranensi canonicum regularis vitæ ordinem quemadmodum antea fuerat renouauit, in eamque eosdem Canonicos regulares, Frisonarie reformatos reduxit, claustrumque cum dormitorio in quo habitarent, a fundamentis penè restituit. Qui in ea permanserunt vsque ad obitum Nicolai Papæ V. Quo mortuo ciuili tumultu a Romanis loco pulsi sunt, canonicique seculares iterum introducti, qui ibidem a Calisto IIII. Nicolai V. successore confirmati, Basilicam Lateranensem vsque ad Paulum II. tenuerunt: Qui Eugenij IIII. auunculi sui vestigia secutus, vbi primū coronatus est, meliori (vt ei visum est) ratione canonicos regulares Lateranum reducēdos censuit. Nam veteres quidem seculares canonicos eo loco exigere noluit, sed ijs regulares adiunxit in Basilicæ Lateranensis obsequijs; tamen vt seorsum vnumquodque Collegium

Collegium

Collegium diuina celebraret mysteria. Et ut rem pacifice transigeret, Canonicorumque secularium nomen eo in loco quiete aboleret, veteres seculares Canonicos ut præbendas suas sibi resignarent hortabatur, maioribus redditibus in compensationem datis, si Romæ beneficium aliud vacaret, & tam in horum quos in suam voluntatem sponte trahere poterat, quàm decedentium locum nullum amplius sufficiebat. Eorum vero, qui renuntiare suos Canonicatus nolebant, nullam uel resignationem alijs factam, vel renuntiationem acceptabat. Atque ita illorum Collegium paulatim abrogare disposuerat, ut tandem beneficia illa omnia in vnum corpus redacta Canonicis regularibus sufficerent sine vlllo suo dispendio, cum eum illos tum pascere ob inopiam oporteret: & demum omnibus sublatis Canonicis, regulares postea libere monasterij redditibus polirentur, nemini iniuria facta. Quo tempore inter vtrumque Collegium multæ rixæ & seditiones fuere in præcipuis solennitatibus, & præsertim Corporis Christi, dum vniuscuiusque Collegij caput sacrorum mysteriorum honorem sibi vendicaret. Quamobrem Paulum multum ab se ciuium Romanorum animos abalienasse ferunt, quòd dicerent illa beneficia a maioribus suis instituta, pulsus ciuibus legitimis possessoribus, aduenis dari. Neque enim his quæ diximus contentus Paulus, seorsum etiam quosdam Canonicos seculares allocutus est, minis etiam adhibitis, quibus eos abdicare se illis Canonicatibus impellebat. Nonnulli ex his eius minas contemnentes, tempus vindicandi quæ amiserant expectabāt, quod postea eo mortuo accidit. Nam in hoc ipso conatu repentina morte

quum

quum decessisset, denuo regulares ipsi tumultu civili & furente populo, qui eas sibi præbendas eripi graue ferebat, exacti sunt. Quare sub Xysto quarto, loco sanctæ Mariæ de Pace in Vrbe obtento, canonicam Lateranensem Romanis reliquere, veteresque seculares Canonici eo loco restituti, qui Basilicam ad nostra vsque tempora custodiunt, & cantoribus aliquot mercedeque conductis clericis diuina mysteria in ea celebrant. Clericorum porro ordo, qui nunc Basilicam Lateranensem tenet, triplex est. Nam aliqui eorum Canonici, aliqui Beneficiarij, aliqui Clerici dicuntur. Maioris dignitatis sunt Canonici numero decem & octo, cum Archipresbytero; habentque singuli in redditibus CCL. plus minus aureos: hi Missas cantant diebus festis. Minoris dignitatis sunt Beneficiarij numero vigintiduo, quorum annui redditus per singulos sunt circiter centum aurei: hi assistunt choro. Nouissimi omnium Clerici numero octo, dimidioque minus quam beneficiarij habent: cantores octo, mansionarij duo, sacrista cum socio, & aliquos camilli. Horum munus est sacra facere, assistere altari, & per vices suas omnibus horis Canonicis, & Missæ maiori a conducticijs Clericis, & Cantoribus cantatæ, interesse. His omnibus præest Prioris loco Archipresbyter vnus, qui Archipresbyter Lateranensis Basilicæ dicitur, estque vt plurimum Cardinalis.

Romanus Pontifex in Basilica Lateranensi in omnibus stationibus Ecclesiæ (quid vero statio sit, infra aperiam) super aram maximam sacra facere solebat. In reliquis vero omnibus ferialibus diebus, & minoribus quibusdam solennitatibus, nemo super eam Missam celebrare

celebrare

celebrare solebat, præter unum ex septem Episcopis Cardinalibus S. R. E. qui erant ipsius Basilicæ hebdomadarij, hoc est, qui singuli per hebdomadas suas Romani pontificis uice sacra in hac ipsa Basilica quotidie facerent. Quum uero Romanus Pontifex in ara ipsa maxima celebrabat, ei omnes, qui in curia Romana aliqua dignitate, honore, siue magistratu fungerentur, aderant, & assistebant. Inter quos primi erant septem Episcopi Cardinales, uidelicet, Ostiensis, Portuensis, S. Rufinæ, Prænестinus, Tusculanus, Sabinus, & Albanus. Hi Romani pontificis Collaterales, & primæ sedis Episcopi appellabantur, quorum primo consecratus Prior episcoporum Cardinalium dicebatur, qui nunc Decanus collegij uocatur.

Post hos aderant quinque Patriarchalium ecclesiarum Prælati, uidelicet, Prior canonicorum basilicæ Lateranensis, Archipresbyteri basilicarum sancti Petri, & sanctæ Mariæ Maioris, Abbates monasteriorum sancti Pauli, & S. Laurentij extra muros. Assistebant et XXIIII. presbyteri Cardinales S. R. E. qui totidem ecclesiis (quæ Tituli uocantur) intra urbem Romam cū episcopali auctoritate præsidebant, quorum primus Archipresbyter uocabatur. Aderant præterea Archidiaconus S. R. E. cum XVII. diaconis Cardinalibus. ex quibus xij. dicebantur diaconi Cardinales Regionarij, quod soliti essent legere Euangelia in Stationibus ecclesiarum Urbis, quum Papa ad eas proficisceretur: alij quinque cum Archidiacono, diaconi Cardinales Palatini, siue altaris Lateranensis ministri dicebantur, quod in palatio & basilica Lateranensi, & Vaticana,

ticana, quum papa celebraret, per uices suas Euangelia
 legerent. Hi etiam xvij. diaconi totidem ecclesiis intra
 Urbem, quæ diaconiæ uocabantur, præerant. Inter-
 erant etiam Diaconus, & Subdiaconus Græci, ex mo-
 nasterio Cryptæ Ferratæ uocati, qui Epistolam & Euā-
 gelium Græca lingua, Papa celebrante, legerent.
 Post hos Abbates Urbis omnes numero xx. Præsentēs
 etiam erant unus & uiginti Subdiaconi S. R. E. quo-
 rum primus Prior dicebatur: ex his septem Basilica-
 rij siue Palatini, septem Regionarij, & totidem Scho-
 læ cantorum uocabantur. Palatini epistolas in pala-
 tio, & basilicis Lateranensi, & Vaticana per uices
 suas ante Papam, quum ipse missam cantaret, & ad eius-
 dem mensam sacras lectiones legebant. Regionarij idem
 munus per basilicas alias urbis Romæ in earundem fe-
 stis diebus, & stationibus obibant. Schola uero canto-
 rum caput & magistrum habebat Primicerium. Hi
 septem Subdiaconi cum suis Primicerio & alijs mini-
 stris, dum Papa celebrabat, ubicunque is esset, Mis-
 sam, & Horas canonicas canere solebant. Post hos
 aderant Acoluthi, & Capellani Pontificis, Lecto-
 res, Exorcistæ, & Ostiarij, quorum unusquisque ad-
 implere sibi demandata munera satagebant. At-
 que hi ex clero Papæ aderant. Ex laicis uero antiqui-
 tus aderant Præfectus Urbis pallio serico indutus, &
 caliga una rubea & alia aurea calciatus; cum septem
 Palatinis officijs, siue ludicibus, qui & Ordinarij uoca-
 bantur, & cum clero, & populo Romano Pontificis ele-
 ctioni intererant. Horum nomina sunt, Primicerius,
 & Secundicerius: hi duo dextera, leuaque Papam
 in

in omnibus processionibus & publicis conuentibus comitabantur, Episcopis Cardinalibus eis loco proximioribus cedentibus, & in maioribus solennitatibus in matutinis octauam super omnes Episcopos lectionem legebant. Horum loca nunc tenent duo Priores Cardinales Diaconi, qui Assistentes vocantur. Erant autem tamquam primi Papæ, & Apostolicæ sedis consiliarij. Tertius erat Arcarius: is præerat tributis. Quartus Sacellarius, qui stipendia militibus soluebat, & Romæ sabbato Scrutiniorum Romanis quidem eleemosynam, Clericis vero Presbyteria largiebatur. Quintus erat Protoscriniarius, qui duodecim præerat Scriniarijs. Sextus Primicerius defensorum, qui aduocatis præerat. Septimus Adminiculator, idest, aduocatus pauperum, qui pro ijs omnibus intercedat. Hi mortiferam nullam dabant sententiam, quamquam iudices essent: & quum essent clerici, ad nullos tamen ordines promoueri solebant. Aderant præterea Senatores, Iudices, Aduocati, Scriniarij, Præfecti nauales, cum suis prioribus, & omnibus postremo nobilibus, & proceribus Romanorum astantibus.

Abbates autem Urbis (de quibus supra dixi) erant hi numero XX.

- 1 Abbas sancti Cesarij in Palatio.
- 2 Abbas sancti Gregorij in Cluio Scauri, vbi est brachium S. Andreæ Apostoli.
- 3 Abbas sanctæ Mariæ in Auentino, vbi est de corpore S. Sabini Episcopi.
- 4 Abbas sancti Alexij, vbi est corpus eius, & S. Bonifacij martyris.

5 Abbas

- 5 Abbas sanctæ Priscæ, & Aquilæ, vbi est pars corporum eorum.
- 6 Abbas sancti Sabæ Cellæ nouæ, vbi est corpus sancti Tiburtij martyris.
- 7 Abbas sancti Pancratij martyris in trans Tiberim.
- 8 Abbas sancti Siluestri inter duos hortos, quod Monasterium ædificauit Papa Dionysius, cuius corpus ibidem requiescit.
- 9 Abbas sanctæ Mariæ in Capitolio, vbi est ara Dei filij.
- 10 Abbas sancti Blasii iuxta palatium Traiani Imperatoris.
- 11 Abbas sanctæ Agathæ Virginis, quæ est in capite Suburæ.
- 12 Abbas sancti Laurentij in Panisperna, vbi fuit positus in Craticula.
- 13 Abbas sancti Thomæ iuxta formam Claudiam.
- 14 Abbas sancti Blasii inter Tiberim, & pontem sancti Petri.
- 15 Abbas S. Trinitatis Scotorum.
- 16 Abbas S. Valentini iuxta pontem Miluium.
- 17 Abbas sanctæ Mariæ in Castro aureo.
- 18 Abbas sanctæ Mariæ in Pallara, vbi fuit sagittatus S. Sebastianus.
- 19 Abbas sanctæ Mariæ in Monasterio iuxta S. Petrum ad Vincula.
- 20 Abbas sanctorum Cosmæ, & Damiani in vico aureo trans Tiberim.

Romanus Pontifex supra aram maximam Basilicæ Lateranensis solennia sacra, omnibus quos supra enumerauit

meravi presentibus, celebrare solebat in omnibus Stationibus basilicæ Lateranensis, uidelicet, Dominica prima Quadragesimæ, Dominica Palmarum qua palmas distribuebat, Feria v. in cæna Domini qua oleos sanctos conficiebat, Sabbato sancto quo baptizabat, Prima, & secunda die Paschæ ad uesperas tantum, Sabbato in Albis, quo agnus dei e cera benedicebat, Sabbato Pentecostes, In solennitatibus s. Ioannis Baptistæ, Exaltationis sanctæ Crucis, In Dedicacione eiusdem Basilicæ, & in Anniuersario die electionis suæ. Hæ autem erant Lateranenses Stationes recentiorum temporum. *Velustissimæ* enim, præter has quas enumeraui, Laterani stationes fuere, Feria v. post pascha, Dominica in Albis, & aliquot alijs diebus, quos infra enumerabo, ut ex D. Gregorij papæ homilijs iisdem diebus Laterani habitis intelligitur.

Veteres Romani Pontifices, Leo, Hilarus, Gelasius, Symmachus, Gregorius, & alij, antiquitus episcoporum Italicorum concilia, pro status Ecclesiastici constitutione, apud S. Petrum celebrare solebant. Postea cum minus commode, tute, & salubriter propter distantiam loci, solitudinem Vaticani, & ecclesiæ frigidiorē locum, sacerdotum conuentus in basilica Vaticana haberentur; easdem Synodos Laterani congregarunt. Primus (quod sciam) Symmachus papa Laterani duo concilia celebravit, pro schismate suo tempore orto, tollendo, cum alibi nisi cum periculo ea celebrare non posset. S. Martinus papa & martyr contra Monothelitas hæreticos, Stephanus iij, contra schismaticos, & pro noui pontificis Romani comitijs, Hadrianus pro Caroli
magni

magni Francorum regis priuilegijs, Nicolaus papa in causa Ioannis archiepiscopi Rauennatis, Sergius III. & Ioannes X. pro reformatione ecclesie, Leo VIII. pro Othonis Imperatoris priuilegio, Leo IX. aliquot, Nicolaus II. duo, Alexander II. sex, Gregorius VII. decem, Victor III. unum, Paschalis II. quattuor, pro sacrosanctae ecclesie potestate, & iure tuendis, concilia maxima Laterani celebrarunt. Ex omni uero orbe Latino Generalia Concilia Callistus II. Innocentius II. Alexander III. Innocentius III. & nouissime Leo X. in eadem basilica conuocarunt.

Quamquam ab antiquis usque temporibus porticus, secretarium, & basilica s. Petri Apostoli in Vaticano, locus praescriptus summorum Pontificum sepulturae fuerit (quod conueniens esse uidebatur, successores, & Vicarios eo loci iacere debere, ubi & praedecessor, magister, & huius s. Ecclesiae fundator apostolorum princeps Petrus dormiebat; ob quam rationem etiam in ara maximam eiusdem templi semper eos consecrari, & in augurari mos fuit) tamen uarijs casibus & euentibus factu est, ut multi eorum et Laterani proprium elegerint sepulchrum locum, quorum haec nomina sunt, ut ex archiuis eiusdem basilicae accepi. Leo V. Sergij III. et IIII. Silvester II. Ioannes X. XI. XII. et XIII. Agapit^o II. Bonifac. VII. Alexandri II. & III. Paschalis II. Callist^o II. Honori^o II. Innocentij II. et V. Celestini II. et III. Lucius II. Anastasi^o IIII. Clemes III. & ante capita Apostolorum in media ecclesia aereo & marmoreo sepulchro Martin^o V.

In hac basilica multas sanctorum reliquias fuisse memorant, de quibus in his uersibus mentio est.

K Et

Et sacra sanctarum si nomina reliquiarum
 Lector scire uelis, docet hoc te charta fidelis
 De Christi cuna, quæ uirga re floruit una,
 Cælo manna datum, paranymphi manna beatum
 Mensa gerens cenam, turbamque cibans duodenam
 Vnda sacer sanguis, quem fudit mysticus anguis
 His bis senorum coniungitur arca uirorum
 Arca tenens pactum septem candelabra tactum
 Quæ silicem fregit, & aquas hunc dare coegit
 Vas auri puri, præstans incendia thuri
 Gausape quod sacris aderat tingendo lauacris
 Clauditur, & cista chlamys inconsutilis ista
 Vestis purpurea, texitrice manu pharisea
 Hac latet in capsâ, de cæli culmine lapsa
 Cumque tot his donis sunt panes propositionis
 Et panis frangenti, quæ turbæ mansit edenti
 Sanguine Baptistæ pariter locis omnibus iste
 Est sacer, & magni sudaria continet agni
 Præconisque dati pars corporis incinerrati
 Deque pilis tunica pretiosæ carnis amica
 A longis annis paranymphi sacra Ioannis
 Vestis seruata iuuenum triaque reparata
 Membra dedit uitæ iacet insuper abdita rite
 Eiusdem plena signorum sacra catena.

Ioannes Diaconus capite IIII. libri, quem de basilica
 Lateranensi conscripsit ante CCC annos, has enume
 rat reliquias, sic scribens. Multæ & pene infinitæ reliquiæ
 sunt tã in hac ecclesia Lateranensi, quàm in Patriarchio.
 In basilica autem inter multas hæ sunt præcipue. Arca
 fœderis, Candelabrũ, Mensa, Propositio panũ, quæ dicitur
 Sancta

Sancta, Aureum thuribulum, Vrna habens manna, Virga Aaron, quæ fronderat, Tabula testamenti, Virge Mosis qua percusso silice aquæ manarunt. In altari varo principali posito inter quatuor columnas porphyreicas sub eleganti ciborio sunt reliquiæ, de cunabulis domini, de quinque panibus ordeaceis & duobus piscibus, de mensa Domini, linteus quo extersit pedes discipulorum, tunica inconsutilis quam fecit sancta Maria virgo filio suo Iesu Christo, purpureum vestimentum eiusdem Domini nostri. Ampullæ duæ de sanguine & aqua lateris eius. Sudariū quod fuit super caput eius. De loco Ascensionis Christi. De sanguine S. Ioannis Baptistæ, de cinere combusti corporis eiusdem, cilicium eius de pilis camelorum. De manna sepulturæ S. Ioannis Euangelistæ ampulla plena: tunica, & vestis eiusdem, quæ superposita tribus iuuenibus mortuis, viui surrexerunt. Hæc ille. Quarum reliquiarum seriem & nomina, centesimo & trigesimo ferè anno post, renouata sunt à Nicolao Papa iij. Extat enim & alia tabula easdem reliquias referens in abside hemyciclo. e musæo Nicolai Papæ iij. tempore facta, in qua reliquiarum omnium Lateranensis basilicæ, quarum tunc notitia habebatur, memoria extat sic.

Hæc Basilica sancti Saluatoris domini nostri Iesu Christi, sanctiq; Ioannis Baptistæ, atque B. Io. Euangelistæ, his sacrosanctis ac venerabilibus insignita consistit reliquijs.

In primis, hoc altari ligneo, quod sancti Dei Pontifices & martyres ab apostolorum tempore habuerunt. In quo per cryptas & diuersa latibula missas celebrabant

persequutionis rabie imminente . Super quo desuper est
 Mensa Domini , in qua Christus cœnavit cum discipu-
 lis suis in die cœnæ . Infra autem sub altari sunt de san-
 guine & aqua de latere Christi ampullæ duæ . Item est
 ibi de cuna Christi . Tunica inconsutilis , & purpureū
 uestimētum eius . Item sunt ibi sudarium quod fuit super
 caput eius , & linteū unde pedes discipulorum extersit .
 De quinque panibus ordeacis . Item de cineribus , & san-
 guine s. Ioānis Baptistæ , & Cilicium eius , de pilis came-
 lorum . De manna sepulchri S. Ioannis Evangelistæ , &
 tunica eius : etiam pars catenæ cum qua ligatus uenit ab
 Epheso : forcipes cum quibus tonsus fuit de mandato Cæ-
 saris Domitiani . Sub isto nempe altari est arca fœderis :
 in qua sunt duæ tabulæ Testamenti : Virga Moysi , & Vir-
 ga Aaron . Est ibi Candelabrum aureum , & Thuribu-
 lum aureum thymiamate plenum : Et urna aurea plena
 Manna . Item de panibus propositionum .

Hanc autem arcam cum candelabro , & his quæ di-
 cta sunt , cum quattuor presentibus columnis Titus &
 Vespasianus a Iudeis asportari fecerunt de Hierosoly-
 ma ad Urbem , sicut usque hodie cernuntur in trium-
 phali fornice , qui est supra ecclesiam s. Mariæ nouæ ,
 ob uictoriam & perpetuum reliqua
 non possunt legi .

In marmoreo ferculo super altare s. Mariæ Magda-
 lene , sunt hæ reliquie : Caput s. Zachariæ patris s. Ioānis
 Baptistæ in theca argentea . Caput s. Pancratij martyris
 in alia theca ex argento . Catena qua B. Ioannes euange-
 lista uinctus de Epheso ad Urbem adductus est . Item
 vas quo idem sanctus uenenum bibit , & illi nihil nocuit .

Item

Itē eiusdem sancti linea tunica. Theca argētea plena ossibus s. Mariæ Magdalena. Spatula B. Laurētij martyris. Interula linea D. N. Iesu Christi quam ei B. virgo fecit, in capsula argentea. Linteus quo Christus apostolorū pedes tersit. Pars harundinis qua percussus fuit in capite in domo Pilati. Forfices quibus B. Io. Euangelista attonsus fuit. Velum quo uelatum fuit corpus s. Saluatoris in cruce pendentis. Sudarium quo caput Christi in sepulchro positi inuolutum fuit. Cineris s. Ioānis Baptiste. Vestes & Capilli s. dei genitricis Mariæ. Dens s. Petri apostoli. Præputium circumcisionis Christi, quod tēpore direptionis Urbis amissū fuit, nup̄ uero inuēiū. Vas in quo est sanguis et aqua, q̄ fluxerunt de latere D. N. Iesu Christi. Frustulum crucis Christi. Plurimæ aliæ sine nomine sanctorum reliquiæ.

In sacrario est capsula lignea cum multis sanctorum sine nomine ossibus, puluere, & cineribus, q̄ olim in ecclesia s. Ioannis ante portam Latinam inuenta fuit, & eo translata. Item caput s. Gordiani, & cranium s. Epimachi, & aliæ multæ sanctorum reliquiæ.

Precādi formula. Ad altare sacramenti.

Miserere mei deus secūdū magnā misericordiā tuā. Et secūdū multitudinē miserationū tuarū dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me. Quoniā iniquitatē meā ego cognosco: & peccatū meū cōtra me est semp̄. Tibi soli peccaui, & malū corā te feci: ut iustificeris in sermonibus tuis, et uincas cum iudicaris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ecce enim ueritatem dilexisti: incerta & occulta sapientiæ

*tuæ manifestasti mihi. Asperges me domine hyssopo,
 & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor.
 Auditui meo dabis gaudium & lætitiã, & exultabunt
 ossa humiliata. Auerte faciem tuam a peccatis meis,
 & omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in
 me Deus, & spiritum rectum innoua in uisceribus meis.
 Ne proicias me a facie tua: & spiritum sanctum tuum
 ne auferas a me. Redde mihi lætitiã salutaris tui, &
 spiritu principali confirma me. Docebo iniquos uias
 tuas: & impij ad te conuertentur. Libera me de san-
 guinibus deus, deus salutis meæ: & exultabit lingua
 mea iustitiã tuam. Domine labia mea aperies, & os
 meum annunciabit laudem tuam. Quoniam si uoluisset
 sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis.
 Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor
 contritum & humiliatum, deus, non despicias. Beni-
 gne fac Domine in bona uoluntate tua Sion, & ædifi-
 centur muri Hierusalem. Tunc acceptabis sacrificium
 iustitiæ, oblationes & holocausta: tunc imponent super
 altare tuum uitulos. Oratio.*

*Deus, qui ut salutarem abstinentiam exemplo & lin-
 gua doceres, carnis nostræ mortalitate assumpta qua-
 draginta dierum ieiunium mirabiliter obseruasti, &
 non in solo pane hominem uiuere, sed in omni uerbo
 quod ex ore diuino prodit, tentanti Satanæ respōdisti:
 concede nobis, lautissimos cibos, exquisitasque epulas,
 & omnia gulæ irritamenta respuere; & talē & taliter
 uictum querere, quali & qualiter ad salutem, & uitã,
 uti salutaria præcepta tua præcipiunt; uitæ autem præ-
 sentiam & corporalis salutis munera ad ueræ æternæq;
 uitæ*

uitæ finem facias ordinare. Qui cum Patre & Spiritu.
Ad altare maius basilicæ Lateranensis. Antiphona. Gratias tibi deus, gratias tibi uera & una Trinitas, una & summa Deitas, sancta & una Vnitas, Pater, Fili, & Spiritus sancte, miserere nobis. *Vers.* Benedicamus Patrem & Filium cum Sancto spiritu. *Resp.* Laudemus & superexaltemus eum in sæcula. *Oratio.* Omnipotens sempiternæ deus, qui dedisti famulis tuis in confessione ueræ fidei æternæ Trinitatis gloriam agnoscere, & in potentia maiestatis adorare unitatem, quaesimus, ut eiusdem fidei firmitate ab omnibus semper muniamur aduersis. Per dominum nostrum.

De baptisterio Lateranensi, & eius ornamentis.

Quemadmodum magna antiquis patribus, in deligendis clericis, qui sacramenta plebi Dei, & in his baptismum omnium primum exhiberent, diligentia fuit (hinc enim muneris presbyterorum Cardinalium origo manauit) sic quoque non minus accurati fuere, & præsertim post pacem Christianis datam, in extruendis opportunis locis, in quibus a ministris ecclesiæ exhiberentur. Nam sicut ad orationem & uerbum Dei audiendum luculentissimas basilicas, ad Eucharistiam exhibendam aras & sacella; sic etiam ad baptismum tradendum, fontes & baptisteria amplissima exædificarunt. In cuius sacramenti exhibitione adeo diligentes fuere ueteres patres, ut ad id munus non nisi presbyteros uitæ sanctitate, doctrina, & religione claros crearint: & in multis ciuitatibus unum tantum per singulas urbes

K 4 fontem,